



Struktury i podziały społeczne cz. 1

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Prezentacja multimedialna](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: obserwatorfinansowy.pl, *Klasa średnia w odwrocie. Coraz trudniej awansować do naprawdę bogatych*, 13.05.2019 r., dostępny w internecie: forsal.pl [dostęp 3.01.2020 r.].
- Źródło: Michał Duda, *Nowa klasa społeczna – prekariat w krajach Unii Europejskiej*, „*Studia Europejskie-Studies in European Affairs*” 2016, nr 2, s. 71.

- Źródło: CBOS, *Postrzeganie struktury społecznej. Komunikat z badań CBOS*, 2013 r., dostępny w internecie: cbos.pl [dostęp 20.05.2020 r.].
- Źródło: Joanna Kowalczyk, Teresa Rzepa, *Konflikt ról rodzinnych i zawodowych a poczucie satysfakcji z życia*, „*Opuscula Sociologica*” 2015, nr 12, t. 2.
- Źródło: Janusz Mucha, *Konflikt i społeczeństwo: z problematyki konfliktu społecznego we współczesnych teoriach zachodnich*, Warszawa 1978, s. 47–48.
- Źródło: Paweł Rybicki, *Struktura społecznego świata: studia z teorii społecznej*, Warszawa 1979, s. 209–210.



Struktury i podziały społeczne cz. 1

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Materiał jest częścią serii „**Repetitorium**”.

W tym materiale powtórzymy wiadomości z jednego z działów wiedzy o społeczeństwie. Powtórzenie opierać się będzie na zestawie ćwiczeń interaktywnych z zakresu, między innymi, ról społecznych oraz pracy z tekstami źródłowymi i multimediami. W dalszej części znajdują się dokładniejsze informacje na temat tego, jak czytać polecenia oraz odpowiadać na pytania. Podpowiadamy, na co warto zwrócić uwagę.

Twoje cele

- Przeanalizujesz typy poleceń do ćwiczeń dotyczących ról społecznych.
- Ocenisz swoją wiedzę, wykonując zestaw ćwiczeń.
- Wskażesz różne ujęcia problemu struktury i podziałów społecznych.
- Wyjaśnisz, czym jest sprawiedliwość społeczna.

Przeczytaj

Ćwiczenia

W powtórkowych lekcjach skupimy się na części poświęconej pytaniom. Odnoszą się one do wielu różnych materiałów źródłowych (nie tylko tekstów oraz ilustracji, ale również map, tabel czy wykresów itp.). Przede wszystkim musisz dokładnie zapoznać się z materiałami źródłowymi, ale także zwrócić uwagę na polecenia. Poniżej przybliżamy, jak rozumieć polecenia w zadaniach różnego typu:

wyjaśnij
twoim zadaniem jest zrekonstruowanie związku przyczynowo-skutkowego, opisanie od początku do końca, o co chodziło i dlaczego;
scharakteryzuj
porównaj
rozstrzygnij
rozważ
ocień
udowodnij
uzasadnij
udowodnij
wykaż

Pamiętajcie, że odpowiedź musi odnosić się do źródła - błędem jest bazowanie wyłącznie na swojej wiedzy i zignorowanie podanego źródła. Chodzi bowiem o to, aby osoba odpowiadająca na pytanie umiejętnie połączyła analizę materiału źródłowego z własną wiedzą. Nie bójcie się korzystać z posiadanych informacji i zawsze odwołujcie się do podanych źródeł. Pamiętajcie również o tym, by wczytywać się w polecenia – czasem wiedza własna nie jest potrzebna, czasem tekst to tylko inspiracja, a innym razem należy połączyć wiedzę z interpretacją tekstu.

Repetytorium – Role, podziały i struktury społeczne

Role społeczne

Człowieka można poznać w pełni tylko poprzez role, jakie odgrywa w relacjach społecznych. Podobnie jak aktor, człowiek może być postrzegany jedynie z zewnątrz, przede wszystkim w relacji z innymi aktorami. Funkcję reżysera zaś sprawuje pewna część środowiska społecznego otaczającego jednostkę.

Każdy człowiek należy do różnych grup społecznych i w ich ramach pełni rozmaite funkcje, których charakter może się od siebie różnić tak, jak zakres obowiązków czy swobód. Jako członek wielu grup człowiek może znaleźć się w sytuacji konfliktu ról, jeśli różne role będą wymagały od niego sprzecznych zachowań. Tego typu konflikty nie są niczym niezwykłym.

W rozumieniu **ról społecznych** możemy wyodrębnić co najmniej dwa podejścia.

Podejście funkcjonalno-strukturalne

1

Postrzega role społeczne przede wszystkim jako czynnik porządkujący strukturę społeczną. Dzięki odgrywaniu ról nasze zachowania są określone w danej sytuacji (np. w szkole rola ucznia i nauczyciela w wyraźny sposób kształtuje zachowanie tych dwóch grup). Role społeczne stabilizują społeczeństwo i przeciwdziałają gwałtownym zmianom. Margines swobody, który jest zawarty w każdej roli, stwarza możliwość niewielkich modyfikacji. Zbiorowość postrzegana jest jako układ ról, a struktura społeczna jest względnie stałym układem ról, w którym jednostki się zmieniają, ale zespół ról pozostaje stały. W tej interpretacji role społeczne są czynnikiem zewnętrznym, narzuconym człowiekowi przez społeczeństwo.

2

Podejście interakcyjne

Podkreśla, że w każdej roli istnieje margines swobody, który wyznacza, jak jednostka będzie ją odgrywać. Człowiek jest skrzepowany nakazami i zakazami, jakie mieszczą się

w obrębie odgrywanej przez niego roli. Jednakże nawiązując różne relacje, odgrywa tę samą rolę określoną przez specyficzne (self) doświadczenie właściwe każdej jednostce.

To, jaką rolę ma odgrywać jednostka w danej grupie społecznej, zależy od „jaźni społecznej”, czyli obrazu tego, czym winna być dla innych i dla siebie. Tak rozumiana rola wyznacza też jednostce określoną funkcję społeczną, czyli zespół praw i obowiązków, których dana grupa społeczna może od niej oczekiwać. Z kolei funkcja społeczna związana jest z zajmowanym przez jednostkę miejscem w [strukturze społecznej](#).

Podziały społeczne

Zróżnicowanie i podziały społeczne występują we wszystkich zbiorowościach. Naturalne są jednak pytania o ich przyczyny, stopień trwałości podziałów, sztywność granic pomiędzy nimi, a także o ruchliwość społeczną, czyli możliwości przekroczenia podziałów społecznych przez jednostki. W miarę trwałe podziały społeczne tworzą strukturę społeczną.

Struktury społeczne

Struktura społeczna to wewnętrzna budowa społeczeństwa oraz relacje między jego elementami.

W tradycji socjologii struktury społeczne dzielą się na:

- **makrostruktury** – tworzą je wielkie grupy, klasy, [warstwy](#), grupy społeczno-zawodowe oraz relacje między nimi;
- **mikrostruktury** – tworzą je relacje w obrębie małych grup społecznych, jak np. rodziny, społeczności lokalne, kręgi rówieśnicze.

Klasyczne spojrzenie na podziały społeczne

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Różnorodność ujęcia problemu struktury i podziałów społecznych

Polecenie 1

Zapoznaj się z propozycją tego, jak można ujmować strukturę społeczną. Jak oceniasz tę propozycję? Czy przystajesz do współczesności? Uzasadnij swoje zdanie.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Obecnie odchodzi się od postrzegania struktury społecznej jedynie poprzez społeczny podział pracy (na klasy panujące i uciskane). Zamiast niego we współczesnym społeczeństwie demokratycznym w ramach gospodarki rynkowej wprowadzany jest np. podział wynikający z:

- posiadania (własności) środków produkcji (i ich skali) lub utrzymywania się z pracy najemnej;
- miejsca w strukturze zarządzania;
- dysponowania kwalifikacjami zawodowymi niezbędnymi na rynku pracy.

Stosuje się również podział na klasy, nieco inny od tradycyjnego marksowskiego. Wyróżnia się tu:

- **klasę wyższą** – wielkich właścicieli środków produkcji;
- **klasę średnią** – drobnych właścicieli środków produkcji i wykwalifikowanych pracowników umysłowych;
- **klasę niższą** – pracowników fizycznych.

W ujęciu Maurice'a Halbwachsa hierarchiczny podział klasowy istnieje przede wszystkim w świadomości społecznej. W każdym społeczeństwie występuje jednak również wspólny zespół wartości, do których dostęp nie jest w jednakowym stopniu możliwy, pewne potrzeby nie są więc zaspokajane. Grupa pozbawiona możliwości realizacji tych potrzeb staje się klasą upośledzoną, wyobcowaną czy, inaczej mówiąc, wyalienowaną.

W ujęciu Charlesa Cooleya klasą jest każda trwała grupa społeczna odrębna od rodziny. Wyróżnił on klasy otwarte i klasy zamknięte, które nazwał kastami; te pierwsze powstają na podstawie indywidualnych cech jednostek i ich przydatności do określonej funkcji, z kolei przynależność do drugich oparta jest na dziedziczeniu. Każda klasa wytwarza właściwą sobie świadomość. Jednostka może być członkiem wielu klas, ale tylko jednej kasty.

Słownik

warstwa społeczna

grupa ludzi żyjących w podobnych warunkach, mających podobne dochody bądź zbliżony poziom zamożności, tworzących wspólnotę obyczajów, o podobnym stylu życia, uznawanych wartościach, posiadających własną tożsamość grupową

struktura społeczna

trwały układ relacji między elementami społeczeństwa, takimi jak: jednostki, role, grupy, organizacje, instytucje społeczne czy wspólnoty terytorialne

rola społeczna

system normatywnych stosunków między jednostką a pewną częścią jej środowiska społecznego; zespół praw i obowiązków związanych z pozycją jednostki w społeczeństwie

Prezentacja multimedialna

Polecenie 1

Zastanów się, jakie znasz przykłady społeczeństw, które funkcjonują w ramach narzuconych podziałów społecznych. Jakie są źródła takich stosunków społecznych?

Klasyczne ujęcia podziałów społecznych

Ćwiczenie 1

Ćwiczenie 2

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:   

Ćwiczenie 1



Ćwiczenie 2



Źródło: encyklopedia.pwn.pl [online, dostęp: 02.01.2020].

Ćwiczenie 3



Zapoznaj się z tekstem źródłowym i wykonaj ćwiczenie.

” Joanna Kowalczyk, Teresa Rzepa

Konflikt ról rodzinnych i zawodowych a poczucie satysfakcji z życia

Problem konfliktu między rolami wyłonił się przeszło 50 lat temu (...). Wtedy zaobserwowano, że wymogi roli związane z partycypacją w danej organizacji pozostają w konflikcie z koniecznością udziału w innych grupach społecznych (...). Na podstawie tego spostrzeżenia wskazano na niespójne naciski w ramach rodziny i pracy, dotyczące głównie kobiet. Ustalono, że kobiety, które starają się sprostać wymaganiom obu ról, podlegają nieustannym napięciom (...), gdyż konieczność pełnienia jednej roli stanowi przeszkodę w efektywnym sprawowaniu drugiej. Godzenie obowiązków zawodowych i rodzinnych stanowi poważne wyzwanie dla wielu kobiet i często jest źródłem konfliktu (...).

Źródło: Joanna Kowalczyk, Teresa Rzepa, *Konflikt ról rodzinnych i zawodowych a poczucie satysfakcji z życia*, „Opuscula Sociologica” 2015, nr 12, t. 2.



Przeczytaj tekst źródłowy i wykonaj polecenie.

” Janusz Mucha

Konflikt i społeczeństwo: z problematyki konfliktu społecznego we współczesnych teoriach zachodnich

Na szczeblu najogólniejszym wskazać można biegunowy model tych społeczeństw – ukazujący tylko podstawowe, przeciwstawne klasy danej formacji. Między nimi zachodzi strukturalna sprzeczność interesów, której przewyciężenie następuje w walce klasowej. Stąd wielkie znaczenie analizy walki klas, walki prowadzącej do rewolucji. W rewolucji klasa zainteresowana wprowadzeniem nowych stosunków produkcji dynamizujących siły wytwórcze obala stare stosunki, wraz z nimi poprzedni typ panowania klasowego.

Źródło: Janusz Mucha, *Konflikt i społeczeństwo: z problematyki konfliktu społecznego we współczesnych teoriach zachodnich*, Warszawa 1978, s. 47–48.



Zapoznaj się z tekstem źródłowym i wykonaj polecenie.

” Paweł Rybicki

Struktura społecznego świata: studia z teorii społecznej

Kryterium wydzielenia małych grup, a więc odróżniania mikrostruktur od makrostruktur społecznych, jest kryterium samoistności i niesamoistności, natomiast niesamoistność nie jest przy tym równoznaczna z jednostronną zależnością i nie przesądza o niej.

Oznacza jedynie, że małe struktury istnieją i mogą istnieć tylko w polu życia, działania makrostruktury społecznej. Niesamoistność określa należenie małej grupy czy społeczności do wielkiego społeczeństwa.

Źródło: Paweł Rybicki, *Struktura społecznego świata: studia z teorii społecznej*, Warszawa 1979, s. 209–210.

Ćwiczenie 6



Zapoznaj się z materiałami źródłowymi i wykonaj polecenie.

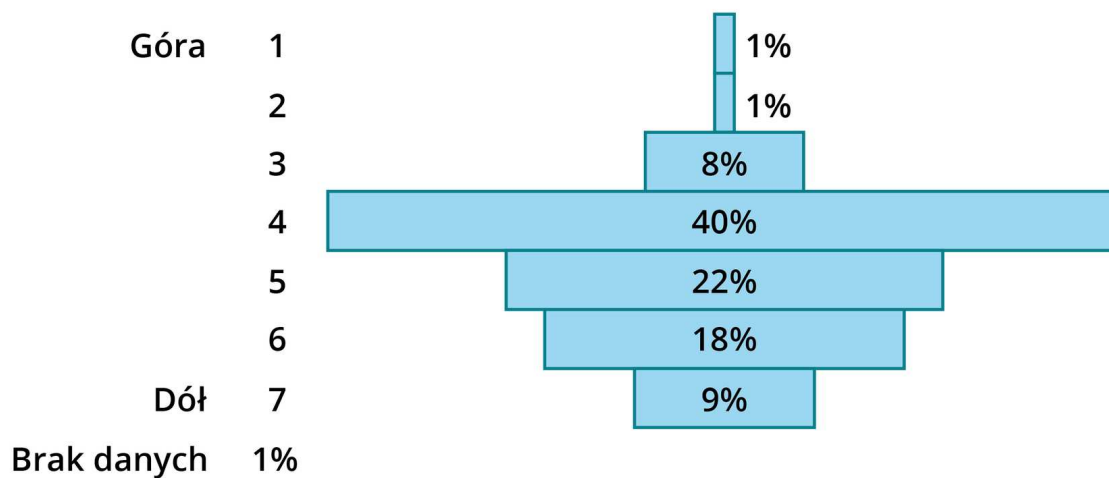


Oprac. na podst.: *Postrzeganie struktury społecznej*, Komunikat z badań CBOS BS/149/2013, cbos.pl [online, dostęp: 03.01.2020].

Źródło: Englishsquare.pl Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

	Jak Polska POWINNA wyglądać – który z rysunków wybrał(a)by Pan(i)?			
Typy społeczeństw	Wskazania respondentów według terminów badań			
	1992	1994	1997	2013
	w procentach			
Typ A	2	2	1	4
Typ B	8	7	5	8
Typ C	6	7	6	7
Typ D	39	37	38	47
Typ E	28	32	33	27
Nie potrafię wskazać	16	15	17	7

Źródło: CBOS, *Postrzeganie struktury społecznej. Komunikat z badań CBOS*, 2013 r., dostępny w internecie: cbos.pl [dostęp 20.05.2020 r.].



Oprac. na podst.: *Postrzeganie struktury społecznej*, Komunikat z badań CBOS, BS/149/2013, cbos.pl [online, dostęp: 03.01.2020].

Źródło: Englishsquare.pl Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Ćwiczenie 7





Zapoznaj się z tekstem źródłowym i wykonaj polecenie.

” Michał Duda

Nowa klasa społeczna – prekariat w krajach Unii Europejskiej

W XXI w. tworzy się, a właściwie już powstała nowa klasa społeczna, która – co gorsza – nie jest świadoma swojej odrębności. Istnieje rzesza ludzi pozostających poza systemem politycznym, zajętych codzienną walką o przetrwanie, starających się zaspokoić podstawowe potrzeby. Klasa niemająca czasu na śledzenie lokalnej sceny politycznej, zamknięta i nietroszcząca się o innych, traktująca drugą osobę nie jak szansę, lecz jak wroga, który mógłby odebrać jutrzejszy kawałek chleba.

Źródło: Michał Duda, *Nowa klasa społeczna – prekariat w krajach Unii Europejskiej*, „*Studia Europejskie-Studies in European Affairs*” 2016, nr 2, s. 71.



Przeczytaj tekst źródłowy i wykonaj zadanie.

” obserwatorfinansowy.pl

Klasa średnia w odwrocie. Coraz trudniej awansować do naprawdę bogatych

Według definicji OECD „średniacy” to osoby osiągające dochody w przedziale od 75 do 200 proc. mediany dochodów całej krajowej populacji. Grupa ta jest na tyle szeroka (albo zróżnicowanie jej dochodów na tyle niewielkie), że do klasy średniej zalicza się ponad 70 proc. mieszkańców (...) Czech i Norwegii. (...)

W Polsce udział ten wynosi (dane za 2016 r.) 65,5 proc., więcej niż przeciętnie w krajach należących do OECD (61,5 proc.). (...) Klasy średniej w największym stopniu pozbawione jest społeczeństwo RPA, gdzie jej udział sięga zaledwie 33,5 proc. liczby mieszkańców kraju.

Warto przy tym zauważyć (...) margines ludzi ubogich. Przykładowo w Holandii wynosi on tylko 6,0 proc., (...) w Czechach jeszcze mniej – tylko 5,7 proc. W Polsce – dla porównania – 8,6 proc. W RPA (...) do ubogich zaliczyć trzeba aż blisko jedną czwartą społeczeństwa.

Źródło: obserwatorfinansowy.pl, *Klasa średnia w odwrocie. Coraz trudniej awansować do naprawdę bogatych*, 13.05.2019 r., dostępny w internecie: forsal.pl [dostęp 3.01.2020 r.].

Dla nauczyciela

Autorka: Dorota Czarny

Przedmiot: wiedza o społeczeństwie

Temat: Sprawiedliwość społeczna, nierówności społeczne i konflikt społeczny

Grupa docelowa: III etap edukacyjny, liceum, technikum, zakres podstawowy i rozszerzony

Podstawa programowa:

zakres podstawowy

I. Człowiek i społeczeństwo.

Uczeń:

1) wyjaśnia, czym są potrzeby człowieka i ustala ich hierarchię, uwzględniając społecznie akceptowany system aksjologiczny;

7) przedstawia podstawowe metody rozwiązywania konfliktów (mediacja, negocjacje, arbitraż) oraz zalety i wady wskazanych rozwiązań;

8) charakteryzuje współczesne społeczeństwo i analizuje jego cechy (otwarte, postindustrialne, konsumpcyjne, masowe i informacyjne).

II. Społeczeństwo obywatelskie.

Uczeń:

9) interpretuje wyniki badań opinii publicznej; porównuje wyniki sondaży z rzeczywistymi postawami lub zachowaniami (np. sondaży przedwyborczych oraz rezultatów wyborów), formułuje hipotezy dotyczące przyczyn różnic przekraczających wartość błędu statystycznego.

Zakres rozszerzony

I. Człowiek w społeczeństwie.

Uczeń:

3) wyjaśnia, czym jest postawa, oraz przedstawia uwarunkowania procesu kształtowania i zmiany postaw;

4) charakteryzuje na przykładach różne rodzaje norm społecznych (w tym ich genezę), wyjaśnia mechanizm kontroli społecznej oraz skutki łamania tych norm;

11) przedstawia zasady i metody kreatywnego rozwiązywania problemów; analizuje uwarunkowania prawidłowego procesu decyzyjnego, wspomagające rozwiązywanie problemów osobistych i grupowych.

II. Różnorodność kulturowa.

Uczeń:

2) charakteryzuje wiejską społeczność tradycyjną; wskazuje na różnice między społeczeństwem przemysłowym i poprzemysłowym;

III. Struktura społeczna i problemy społeczne.

Uczeń:

4) przedstawia strukturę warstwową współczesnego społeczeństwa polskiego;

6) porównuje skalę nierówności społecznych w Rzeczypospolitej Polskiej i wybranym państwie, wyjaśniając związek między nierównościami społecznymi a nierównością szans życiowych;

7) charakteryzuje wybrany problem życia społecznego w Rzeczypospolitej Polskiej; rozważa różne możliwości jego rozwiązania;

8) przedstawia przyczyny i skutki konfliktu społeczno-ekonomicznego w wybranym państwie.

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej.

Cele operacyjne:

Uczeń:

- analizuje typy poleceń do ćwiczeń dotyczących ról społecznych;
- ocenia swoją wiedzę, wykonując zestaw ćwiczeń;
- wskazuje różne ujęcia problemu struktury i podziałów społecznych;
- wyjaśnia, czym jest sprawiedliwość społeczna.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm.

Metody i techniki nauczania:

- dyskusja;
- burza mózgów;
- mapa myśli;
- wędrujące plakaty;
- analiza tekstów źródłowych.

Formy zajęć:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami i dostępem do internetu, słuchawki;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg zajęć:

Przed lekcją

Uczniowie mają za zadanie zapoznać się z lekcją dotyczącą ról społecznych.

Faza wstępna

1. Przedstawienie tematu i celów zajęć.

2. Uczniowie w parach analizują temat i podają po 3 przykłady do każdego zagadnienia – role, struktury i podziały społeczne.

3. Wybrana osoba zapisuje na tablicy przykłady podawane przez uczniów do poszczególnych zagadnień, ale pod warunkiem, że nie będą powtarzane wcześniejsze wypowiedzi. Następnie wspólnie z nauczycielem uczniowie weryfikują odpowiedzi (jeśli jest taka konieczność).

Faza realizacyjna

1. Uczniowie dzielą się na trzy grupy. Zespoły otrzymują arkusze flipcharta i markery. Każda grupa opracowuje przydzielone zadanie.

Grupa I – W jaki sposób można poznać człowieka? (Role społeczne)

Grupa II – W jaki sposób tworzą się podziały społeczne i na jakiej płaszczyźnie?

Grupa III – Jakie struktury społeczne są wyróżniane i z czego wynikają?

2. Po wyznaczonym czasie grupy przekazują swoje plakaty kolegom i koleżankom po prawej stronie (zgodnie z ruchem wskazówek zegara). Każda grupa ma obowiązek zapoznać się z treścią poprzedniej grupy i nanieść swoje opinie, spostrzeżenia i uwagi – zapisuje je innym kolorem niż grupa wcześniejsza. Plakaty krążą po klasie, aż wrócą do swojej grupy.

3. Poszczególne grupy wywieszają w widocznym miejscu plakaty, a wyznaczone osoby prezentują wypracowane przez siebie i kolegów materiały.

4. Na podstawie poznanych materiałów uczniowie odpowiadają na pytanie, czym jest sprawiedliwość społeczna.

5. Dyskusja dotycząca zadanego pytania i propozycji odpowiedzi.

Faza podsumowująca

1. Nauczyciel wyznacza osobę do podsumowania lekcji i wysunięcia wniosków, które zostają zapisane na tablicy i posłużą jako notatka pod tematem lekcji.

2. Osoby angażujące się w czasie lekcji lub pracy grupy zostają ocenione.

Praca domowa:

Wykonaj ćwiczenia z sekcji Sprawdź się.

Podczas koordynowania pracą uczniów nauczyciel zauważy, która grupa lub uczniowie mają braki w danym materiale, może wówczas zadać dodatkową pracę domową, aby uzupełnić luki.

Materiały pomocnicze:

J. Kowalczyk, T. Rzepa, *Konflikt ról rodzinnych i zawodowych a poczucie satysfakcji z życia*, cejsh.icm.edu.pl.

J. Mucha, *Konflikt i społeczeństwo*, s. 4748, otworzksiazke.pl.

P. Rybicki, *Struktura społecznego świata*, Warszawa 1979, s. 209–210.

Postrzeżenie struktury społecznej, „Komunikat z badań CBOS”, BS/149/2013, cbos.pl.

M. Duda, *Nowa klasa społeczna – prekariat w krajach Unii Europejskiej*, s. 71, ce.uw.edu.pl.

Klasa średnia w odwrocie. Coraz trudniej awansować do naprawdę bogatych, forsal.pl.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

Prezentacja multimedialna może posłużyć jako podstawa do przygotowania przez uczniów lekcji odwróconej.